

THE PROPORTION OF LOAN TRANSLATION, LOAN AND TRANSLATION IN FORMING THE ROMANIAN IT / COMPUTERS VOCABULARY

Dana Camelia Diaconu, Assist., PhD, "Valahia" University of Târgoviște

Abstract: Contemporary Romanian language, as any other natural language, evolves and changes every moment. In order to talk about these changes, regarding the Informatics domain, as the object of our study, we need a particular language containing all terms used to operate the Romanian language; thus, this language is a part of our research content. The attention of our philologists focused more on linguistic aspects on loans, predominantly of a descriptive perspective. All these included: the etymology, the means of ingression for technical terminology into Romanian, the areas of words circulation, their graphic adaptation, the phonetic and morphological adaptation, and also the way the words or expressions in the dictionaries were recorded. First, the main purpose of this study was to research the relation among loans, loan translations and translations in the evolution of Romanian Scientific language. Implicitly, we referred to the times of their ingress in Romanian, and the stage of development and their usage in the specialized registry or in the common language. Then, we tried to examine the adapting process of computer terms to the specific of Romanian language, their integration into various styles of language, i.e., phonetic, morphological, lexical and semantic problems of these words. Finally, we did an inventory and a statistics of the corpus selected from working material for the present research, and we found out that the terminology of IT language reached an impressive number. Therefore, we may affirm that most of the Romanian IT vocabulary, nowadays, comes from the English language, about 90%.

Keywords: IT / Informatics language, loans, loan translations, translations, statistics.

Împrumutul lexical masiv de termeni anglo-americani s-a manifestat după cel de-al doilea război mondial în majoritatea limbilor europene. Putem vorbi de un fenomen explicabil mai ales prin progresul rapid al domeniilor tehnice. Acesta este ușor de recunoscut prin faptul că se preiau dintr-o limbă străină simultan atât semnificatul (complexul sonor), cât și semnificatul (sensul) unui semn lingvistic din limba donatoare. Categorie, această preluare necesită, anumite adaptări la specificul fono-morfologic al limbii primitoare, dar similitudinile rămân evidente¹.

Ca mijloc de îmbogățire a lexicului, *calcul* intră în concurență cu alte două procedee aflate la dispoziția vorbitorilor bilingvi: *împrumutul* și *traducerea*. S-a constatat că sunt anumite probleme de interpretare a analizei etimologice, în ceea ce privește raportul dintre creațiile interne și cele împrumutate, precum și în relațiile dintre tipurile de elemente împrumutate (relații dintre conținut și formă, sens vechi și sens nou, cuvânt bază și element de compunere sau derivare), deoarece contactul dintre limbi reprezintă o realitate complexă².

Între *calc*, împrumut și *traducere* există o legătură reprezentată chiar prin numele dat de specialiști fenomenului de *calchiere*. Pe de o parte, Kr. Sandfeld, Charles Bally sau Louis Deroy îl denumesc *împrumut prin traducere*³, iar S. Ullmann preferă denumirea *calques-traduction*, pe de altă parte. Astfel, pentru a semnala această legătură dintre *calc* și *traducere*, lingviștii germani folosesc denumirea *Lehnübersetzung*, redată în limba engleză prin *loan translation* ori *translation loan word*⁴.

¹ Petre Gheorghe Bârlea, Roxana-Magdalena Bârlea, 2000, p. 60.

² Petre Gheorghe Bârlea, Roxana-Magdalena Bârlea, 2000; p. 60, cf. și Theodor Hristea, 1984², p. 103-106.

³ Cf. Kr. Sandfeld, 1930, p. 33, Charles Bally, 1950, p. 304 și Louis Deroy, 1956, p. 216.

⁴ Cf. Maria Stanciu-Istrate, 2006, p. 32, apud George Thomas, 1975, p. 22.

Putem astfel remarca faptul că un calc lingvistic poate fi în același timp o traducere și un împrumut. Se știe că împrumuturile, traducerile și calcurile reprezintă fapte de limbă cu trăsături bine definite și că, în anumite circumstanțe, acestea pot interfera.

Ion Ștefan încearcă să clarifice raportul dintre aceste fenomene: „... *calculul este o imitație. El este pe de o parte o traducere, dar în același timp și un împrumut. Este o traducere, întrucât recurge la mijloace de expresie existente în limbă, dar și un împrumut, pentru că adoptă în folosirea acestora procedeele limbii străine*”⁵. De altfel, autorul observă că putem reda același cuvânt străin (cu structura analizabilă) prin cele trei moduri deja amintite: *împrumut, calc și traducere*.

Spre deosebire de simpla traducere (care redă numai sensul cuvântului străin), calculul presupune și (cvasi)identitate de structură între model și copie (un derivat sau compus străin va fi transpus în limba receptoare prin același tip de formație lexicală). Acesta reprezintă, de fapt, o *îmbinare a mijloacelor externe cu mijloacele interne de îmbogățire a vocabularului*⁶.

Traducerea reprezintă o *transpunere a unui cuvânt dintr-o limbă într-o altă limbă*. Caracteristica acestui procedeu este că în limba donatoare cuvântul trebuie să fie compus, iar în limba primitoare să se realizeze un cuvânt compus, o perifrază sau o unitate frazeologică⁷.

Alți lingviști, precum E. Seidel⁸ identifică existența a „*două modalități de a prelua dintr-o limbă străină: împrumutul (preluarea de material dintr-o limbă străină) și imitația (calcul)*”. Diferența dintre acestea este că în cazul împrumutului nu este necesară cunoașterea limbii din care s-a făcut împrumutul. Concluzia lui Seidel este următoarea: „*Calculul este, prin urmare, imitarea materialului și a procedeelelor care lipsesc în limba proprie. împrumutul înseamnă preluarea totală a materialului lingvistic; în calc, limba străină oferă doar modelul care nu e preluat direct, ci numai imitat. În cazul împrumutului, materialul lingvistic rămâne în esență cel al limbii străine, se adaptează doar, în general, mai mult sau mai puțin la structura limbii care împrumută.*”⁹

Aceste caracterizări nu reușesc să delimiteze exact procedeele lingvistice prin care un termen a intrat în limba beneficiară. Alegerea unuia dintre cele trei procedee are o motivație complexă, în care interacționează factori subiectivi și obiectivi. Subiectivismul vorbitorului se poate manifesta printr-o atitudine rezervată sau chiar ostilă față de împrumut, considerat o amenințare la adresa identității lingvistice naționale, alături de acest subiectivism duce la snobism (ca în cazul anglicismelor de lux).

Dacă pornim de la premisa că orice calc este o traducere și un împrumut, vom încerca, în continuare, să facem anumite delimitări între aceste clase, luând în considerație afirmațiile lingviștilor, asupra acestui subiect. Astfel, considerăm că transpunerea unor compuse străine prin îmbinări lexicale alcătuite din mai mulți termeni nu reprezintă calcuri, ci simple traduceri, acestea datorându-se, mai ales, imposibilității limbii de a reda o unitate lexicală străină prin mijloace de formare identice cu cele ale idiomului imitat și care nu-i sunt specifice¹⁰.

Între calc și traducere și împrumut există în limba română, în general, și în limbajul informatic, în special, o concurență din care, după cum vom observa, calculul a ieșit învingător, ducând la apariția unor dublete sinonimice, alături de împrumut. Așadar, după cum am mai menționat, termenii străini ai limbajului IT, care exprimă o noțiune inexistentă în limba română, au intrat în vocabular fie prin traduceri, fie prin împrumuturi, fie prin calc lingvistic.

⁵ Ion Ștefan, 1963, p. 336.

⁶ Petre Gheorghe Bârlea, Roxana-Magdalena Bârlea, 2000, p. 61.

⁷ Ibidem, cf. și Gh. Constantinescu-Dobridor, 1980, s.v. traducere.

⁸ Cf. Maria Stanciu-Istrate, 2006, p. 45, apud E. Seidel, 1958, p. 132.

⁹ Ibidem, p.133.

¹⁰ Maria Stanciu-Istrate, 2006, p. 49.

Lucrarea noastră a încercat analiza termenilor din domeniul informatic din numeroase perspective (etimologică, semantică, morfologică, stilistică, funcțională). Astfel, am examinat mai îndeaproape unități derivate, compuse, dezvoltări semantice, unități frazeologice, traduceri, toate acestea fiind intrări recente în limba română. Preluarea termenilor informatici din limba engleză și adaptarea lor la specificul limbii noastre face parte dintr-un fenomen mai amplu, de influențare a lexicului în limba română, în special în limbajele științific, administrativ, publicistic și care se manifestă în ultima jumătate de secol din evoluția celor două limbi.

Vocabularul românesc a fost puternic influențat de cel englez, atât calitativ, structural, cât și cantitativ. Adaptarea împrumuturilor din limba engleză în terminologia informatică nu este o problemă ușor de rezolvat, în primul rând deoarece între cele două limbi există diferențe importante așa cum am spus-o deja de mai multe ori. După cum am menționat, împrumuturile mai vechi din limba română au fost preluate din engleză prin intermediul limbii franceze, aceasta fiind mai bine cunoscută de către români. În raport cu etimonul englez, aceste împrumuturi prezintă o serie de modificări comune în română și franceză. Așadar, numeroase anglicisme au fost împrumutate de română după ce au trecut prin limba franceză, dovadă stând faptul că unele modificări (formale, semantice, morfologice) s-au petrecut pe terenul limbii franceze. În consecință, etimologia unor cuvinte românești ne trimite la limba franceză, deși ele, la origine, aparțin lexicului englez.

Această problemă este strâns legată de calea de pătrundere a termenului informatic respectiv în limba română, atât sub aspectul relației oral/scriș, cât și sub aspectul direct/indirect. Deseori se schimbă nu numai forma, ci și sensul unor cuvinte. Frecvența ridicată a anglicismelor din domeniul IT în limbajul presei actuale imprimă limbajului comun o trăsătură aparte. Se conturează un limbaj alcătuit din foarte multe cuvinte englezești (unele corect, altele incorect folosite). În comunicarea informatică se folosesc numeroase anglicisme intrate deja în limbajul familial. Astfel, cuvintele englezești folosite în IT fac parte din fondul comun de cunoștințe al emițătorului-specialist și al publicului-receptor. De exemplu *keyboard* înlocuiește frecvent *tastatura*, *ecranul* devine *display*, *discuția* se transformă în *chat* ș.a.m.d. De multe ori, acești termeni tehnici se utilizează forțat și abuziv. Unele cuvinte sau expresii englezești care au corespondent în limba română dau altă conotație sensului expresiei inițiale. De exemplu, cuvântul *aplicație*, al cărui sens este: *a face, apune în practică*¹¹ (< fr. *application*, lat. *applicatio*) se utilizează, mai nou, sub influența mediilor informatice, după englezescul *application*, adică, *cerere de înscriere*. Construcții ca „am făcut o aplicație”, în loc de: „am făcut o cerere” sau „am aplicat la universitatea...” cu sensul de „m-am înscris la universitatea...” - și exemplele ar putea continua, sunt folosite în exces, iar publicul-receptor întâmpină dificultăți în înțelegerea termenilor împrumutați din engleză și în decodarea mesajului.

Utilizarea anumitor termeni este justificată, întrucât aceștia nu au un corespondent în limba română. Revistele de IT&C abundă în anglicisme precum *hard*, *soft* (trunchieri din engleză – *hardware*, *software*), *high-def*, *wireless*, *view*, *review*, *inkjet*, *PC gaming*, *site*, ultimele fiind împrumuturi conotative „de lux”. Termenii de influență engleză „*site*” sau „*mouse*” sunt foarte cunoscuți, fiind abordați din perspectiva limbii române de George Pruteanu, cel care propunea scrierea lor româniată – „*sait*”, „*maus*”. Precizăm că unele dicționare IT sau explicative au preluat aceste forme, altele păstrează formele englezești sau folosesc incorect, după părerea noastră, forma „*sit*” pentru „*site*” sau „*sait*”¹².

Chiar dacă ne aflăm în era globalizării, apreciem că nu ar trebui să permitem pătrunderea masivă a unor termeni din limba engleză, atâta timp cât există în limba română

¹¹ DEX, 1998, s.v. aplicație.

¹² Cf. DC, 2005.

corespondentul acestora. Audiovizualul și presa scrisă actuală sunt „invadate” de anglicisme, făcând receptarea mesajului de către public tot mai dificilă, cu o consecință gravă: deteriorarea limbii române vorbite și scrise.

În lucrarea noastră, avem în vedere forma și sensurile actuale ale terminologiei informatice de origine engleză; analiza diacronică impune și alte abordări, din alte perspective. Ar trebui să arătăm, de exemplu, manifestarea unor fenomene fonetice și morfologice asupra cuvintelor împrumutate. Există cercetători care și-au consacrat studiile aspectelor contactelor lingvistice între limbile română și engleză și care au descris în detaliu procesele care au marcat împrumuturile lexicale din toate registrele și nivelurile limbii, inclusiv limbajele de specialitate¹³. Din păcate, puțini sunt aceia care și-au îndreptat analiza către limbajul informatic, fapt care face sarcina noastră și mai dificilă¹⁴.

În ceea ce privește acest demers, am încercat o prezentare sumară a respectivelor aspecte, necesară pentru reliefaarea stadiului actual al împrumuturilor de termeni informatici din limba engleză în limba română.

Prefixele și prefixoidele de origine greacă sau latină sau sufixele și sufixoidele care trec dintr-o limbă în alta, influențează forma și sensul pe care le capătă unii termeni de specialitate în limba română. De altfel, derivarea reprezintă procedeul intern de îmbogățire a lexicului actual, cel mai productiv, deși în limbajul informatic, calcul lingvistic pare a fi cel mai însemnat. Cel mai productiv afix este sufixul pentru denumirea agentului *-ist*, urmat de sufixul abstract *-re* (care creează infinitivele lungi devenite substantive). În cazul prefixelor, cele mai frecvente, în limbajul IT, sunt *re-*, *multi-*, *inter-*. Comparativ, formațiile sufixale sunt superior numeric celor prefixale.

Derivatele apar frecvent în textele informatice cu valori denotative, adeseori cu nuanțe și conotații peiorative sau depreciative. Aceste valori sunt reprezentate, în general, prin combinația discrepantă dintre un afix vechi și o temă neologică (*bloghist*, *blogistic*, *bloggeristic*, *blogism*, *chataire*, *chataială*, *tăguire*, *tăguială* etc.). Remarcăm în limbajul informatic tendința formării superlativului absolut cu ajutorul unor prefixe, cele mai frecvente fiind: *supra-*, *ultra-*, *hiper-* și sub influență străină (cel mai probabil engleză și franceză – v. *supercomputer*, *supercompiler*, *hyperlink*, *hypertext* etc.).

Din punct de vedere funcțional compunerea nu se raportează numai la terminologia științifică, ci se manifestă mai ales în limba comună. După modul de formare a unităților compuse, înregistrăm: compuse din cuvinte întregi prin parataxă, compuse cu afixoide (așazisul procedeu al compunerii tematice/savante), compuse prin abreviere, compuse prin procedee mixte. Procedeul obținerii cuvintelor prin compunere savantă devine în informatică mai productiv prin calchiera structurilor străine din engleza-americană. Numeroase unități lexicale sunt formate în interiorul limbii române, fenomen datorat și avansării nivelului de instruire, chiar specializare a publicului vorbitor/cititor.

Din economie de spațiu, în lucrările informatice, se recurge la abrevieri, însă acestea fiind legate strict de realitățile pe care le reprezintă, majoritatea sunt creații efemere. Un caz particular al limbajului informatic, este că cele mai multe formații sunt sigle, împrumutate din limba engleză, urmate de acronime și, apoi de trunchieri.

Modelul de astăzi pe care limba română îl urmează în alcătuirea siglelor este cel englezesc, pronunția și grafia acestora, cel puțin între specialiștii în domeniul informatic, dacă nu și în limbajul comun, ar trebui să țină cont de particularitățile acestei limbi sursă, ceea ce ar însemna o bună cunoaștere a acesteia.

¹³ Dintre lucrările consultate pentru adaptarea fonetică (și morfologică) a anglicismelor în limba română, menționăm: Mioara Avram, 1997², Georgeta Ciobanu, 1997, M. Gruiță, 1974, Th. Hristea, 1973, Adriana Stoichițoiu-Ichim, 2002¹ ș.a.

¹⁴ Radu-Nicolae Trif, 2006, pp. 28-52.

Din punct de vedere gramatical, siglele reprezintă grupuri sintactice stabile, aparținând categoriei numelui. Aproape toate aceste împrumuturi sunt de genul masculin, articularea sau trecerea de la un caz la altul făcându-se în conformitate cu normele morfologice ale substantivelor masculine. Cele mai multe sigle recente au, totuși, un comportament invariabil, indiferent de etimologia acestora.

Din punct de vedere semantic, există un număr mare de calcuri semantice formate în limba română după modelul englez. Dezvoltările sau extinderile semantice se referă la adăugarea unui nou sens unor unități lexicale deja existente în limbă, evoluție care se poate realiza fie în interiorul limbii, fie prin calc semantic, adică prin copierea noului sens dintr-o limbă străină. Fiecare dintre cele două tipuri se referă la cuvinte simple, derivate, compuse, sintagme sau unități frazeologice etc. Sub aspect etimologic, distingem dezvoltări semantice în limbajul informatic, în general de origine străină, adică acele sensuri copiate / calchiate după un model străin, cel mai adesea englez (*a accesa*, *a aplica/aplicație*, *extensie*, *format*, *atașament* etc.), prin extinderi de sens (*navigare*, *operator*, *protocol*, *mască*, *memorie*, *jurnal*, *infectare*, *fereastră* etc.).

Din punct de vedere stilistic-funcțional, cele mai numeroase dezvoltări sunt cele stilistice (conotative), care apar în structura unor metafore. Paralel cu aceste utilizări stilistice, apar numeroase conotații peiorative sau ironice: „*a avea hardul mic*” înseamnă „*a avea memoria scurtă*”, „*a nu avea destul RAM*” înseamnă că „*nu este prea deștept*”, „*nu răspunde la ping*” înseamnă că „*nu este atent*” ș.a. Multe dintre aceste sensuri au o existență efemeră, fiind create instantaneu în textul online, pentru „culoare artistică” (v. *bloghist*, *blogheriță*, *tăguire* ș.a.), în același timp, însă, remarcăm dezvoltarea denotativă a unor cuvinte (v. *aplicație*, *extensie*, *format*, *operator*, *port*, *vierme* etc.), care au tendința de a se impune nu numai în limbajele specializate, ci și în limba comună, extinzând accesibilitatea termenilor respectivi.

Adaptarea se realizează mai rapid decât fonetic și graphic, sub aspect morfosintactic. Pe de o parte, termenii IT se înscriu în clasa substantivului, puține sunt adjective sau verbe, genul preferat fiind neutru, caracteristic, de altfel, limbajelor științifice. Pe de altă parte, există și o categorie mare a substantivelor care nu s-au adaptat morfosintactic, funcționând invariabil. Verbele se încadrează în majoritate la conjugarea I, iar adjectivele sunt invariabile, exceptând pe cele care provin din participiu, prin conversiune.

Din punct de vedere sintactic, putem remarca numărul mare de termeni obținuți prin traducerea echivalentelor englezești. Diferențele sesizabile sunt, în general, la substantive, mai ales din cauza deosebiriilor de topică dintre limba română și limba engleză, afectând în bună măsură structura gramaticală. Aceasta se observă și din faptul că, uneori, au fost calchiate serii întregi de cuvinte care au radical comun ori conțin același element afixal.

Din punct de vedere semantic, observăm crearea unor familii frazeologice (de exemplu, de la substantivul *calculator/computer*, cu sensul folosit în domeniu IT și nu numai: *calculator analogic*, *calculator autonom*, *calculator compatibil IBM*, *calculator digital*, *calculator frontal*, *calculator gazdă*, *calculator laptop*, *calculator neprogramabil*, *calculator neuronal*, *calculator notebook*, *calculator numeric*, *calculator personal*, *calculator portabil*, *calculator programabil*, *calculator universal* sau existența unor situații de antonimie: *joc single player – multiplayer*, *hard – soft*).

În cadrul contactului lingvistic englez-român, observăm că traducerile folosite frecvent sunt mult mai puține decât împrumuturile și calcurile, perifrazele ducând la o exprimare mai dificilă. Astfel, majoritatea traducerilor sunt, în general, dublate de împrumuturi, iar cele care s-au impus până la urmă, în aproape toate cazurile, sunt împrumuturile și nu traducerile.

De altfel, după cum am arătat, pentru același cuvânt din limba engleză, există uneori în limba română toate cele trei tipuri de transpuneri (împrumut, calc, traducere):

quick format (împr.) < *formatare rapidă* (calc) < *sistem de formatare care elimină anumite etape* (trad.);

newbie (împr.) < *novice* (calc) < *nou venit în Internet* (trad.);

user-defined (împr.) < *personalizat* (calc) < *definit de utilizator* (trad.) ș.a.

Altă caracteristică a unităților traduse constă în faptul că, uneori, un cuvânt englez este tradus și împrumutat, dar nu și calchiat, deoarece structura analitică a limbii române nu permite formarea unor compuse care să reproducă structura modelului străin, cel englezesc: *multiscan monitor* (împr.) < *monitor cu frecvență de baleiere multiplă* (trad.); *netnews* (împr.) < *grupurile de discuții din UseNet* (trad.); *safe format* (împr.) < *formatare de siguranță* (trad.); *Recycle Bin* (împr.) < *coșul de gunoi reciclabil* (trad.) etc.

Traducerile neprofesioniste conduc la un fenomen ciudat întâlnit, din păcate, mai ales la textele destinate tineretului – manuale școlare și reviste de specialitate. Este vorba despre faptul că unul și același termen apare echivalat prin mai multe variante (tradus, calchiat, împrumutat) într-un singur text. Se întâmplă chiar ca numai traducerea să fie reluată în mai multe variante (cu mai multe sensuri sau nuanțe semantice). Toate aceste ezitări creează mari probleme de înțelegere corectă a textului de către utilizatori, în special dacă aceștia nu sunt cunoscători ai limbii engleze și nu pot verifica termenul-sursă.

Sub aspect ortoepic, majoritatea anglicismelor inventariate de noi își păstrează accentuarea și pronunția din limba engleză, pentru că sunt intrate de prea puțin timp, pentru a se putea adapta legilor fonetice ale limbii române. În plus, aceste anglicisme aparțin zonei de argou profesional fiind utilizate și înțelese, în special, de specialiștii din domeniul informatic.

Din punct de vedere cronologic, în cazul lexicului informatic, putem discuta despre trei valuri masive de intrare a împrumuturilor în limba română. Este vorba despre deceniile 7 și 8 pentru termeni ca: *megabyte*, *minicomputer*, *printer*, *printout*, *processor*, *RAM*, *zoom*, ș.a., anii 90 pentru cuvinte precum: *modem*, *network*, *notebook*, *zapping* etc. Sfârșitul secolului al XX-lea aduce alte achiziții în vocabularul românesc, odată cu apariția rețelelor de comunicare pe Internet: *memory*, *megabit*, *net*, *offline*, *online*, *print*, *pre-print*, *preview*, *receiver*, *server* etc.

Statistica terminologiei IT din limba romana.

Sistematizarea materialului nostru a fost motivată de numărul mare de cuvinte din lexicul de specialitate (IT) împrumutat în limba română (peste 7550 de unități lexicale) și, de asemenea, de specificul temei noastre, care impunea ordonarea lor în anumite categorii de preluări (respectiv calcuri, împrumuturi sau traduceri), pentru a realiza analiza raportului între ele. De aceea, materialul a fost organizat în:

1. Împrumuturi, derivate și compuse
2. Abrevieri
 - a. Sigle, acronime și trunchieri
 - b. Denumiri alfa-numeric
 - c. Elipse lexicale
3. Calcuri lexicale de structură
4. Calcuri semantice
5. Calcuri gramaticale (morfologice și sintactice)
6. Calcuri frazeologice
7. Traduceri

Materialele folosite ca surse pentru acest corpus cuprind exemple din limbajul informatic extrase din numeroase surse, care pot fi grupate de noi în următoarele categorii:

a. texte de instrucțiuni despre utilizarea caracteristicilor Windows - pentru redarea unor traduceri sau calcuri ale anumitor subcategorii de termeni, precum și manualele de informatică pentru liceu; apoi texte precum *Manualul tău de Windows XP, Home Edition* sau din *Modernizarea și depanarea calculatoarelor pentru toți*;

b. dicționare românești actuale: explicative, ortografice, ortoepice sau de neologisme etc., dicționare recente de informatică, cibernetică sau de calculatoare;

c. am preluat exemple ilustrative din lucrările teoretice referitoare la problematica generală a lexicului IT;

d. de asemenea, unele exemple au fost selectate din presa scrisă și audio-vizuală, deoarece am încercat să reflectăm stadiul actual al evoluției limbajului în domeniul IT.

Am ales să prezentăm termenii împrumutați împreună cu definiția sau echivalentul lor în limba română, pentru o mai bună percepție a acestora în limba comună sau în limbajul de specialitate. Pentru abrevieri, am ilustrat mai întâi prescurtarea cu majuscule, apoi am marcat cu un semn de egalitate sintagma din limba de origine, (adică limba engleză) și, în ultimul rând, am dat definiția sau echivalentul termenului abreviat.

Pentru calcuri, am încercat să redăm cuvântul preluat în limba română și apoi etimonul englez. Există cazuri în care, pentru un cuvânt avem două sau chiar trei echivalente în limba engleză (de exemplu: *carcasă* < *jacket, case*; *distribuție* < *spread, dispersion*; *indicator* < *indicator, pointer, flag*; *a răspunde* < *respond, answer, reply*; *restaurare* < *recovery, restoration* etc.).

Am remarcat, la nivel funcțional, trecerea unor termenii dintr-un limbaj specializat către un altul. De exemplu, *analiză*, din chimie sau matematică, apare frecvent în informatică, în frazeologisme precum *analiza cerințelor, analiza datelor, analiza informației, analiza necesităților, analiză directă a erorii, analiză funcțională, analiză lexicală, analiză sintactică, analiză tridimensională* etc. În consecință, am selectat în acest corpus și termeni care aparțin în mod cert și altor limbaje, dar care se folosesc frecvent în limbajul informatic, în special în programare. Pe lângă termenul *analiză*, preluat din matematică întâlnim, tot din acest limbaj, sintagme precum: *funcția procent, funcție constantă, funcție logică, funcție factorială, grafic, număr aleator / întreg / natural / ordinal / rațional / real* etc. Pe de altă parte, numeroși termeni din fizică sau electronică (*fază continuă, viziune termică, tun electronic, spațiu cromatic, semnal analogic/digital, circuit integrat* etc.), apoi din limbajele administrativ, bancar sau economic (*analiză predictivă, analiză statistică, analiză funcțională, e-commerce, e-market, e-banking* etc.) circulă frecvent în informatică, prin migrarea lor din limbajul specializat către limba comună, deoarece limbajul tehnic nu se adresează în întregime doar specialiștilor, dezvoltarea continuă a societății ne obligă să ținem mereu pasul cu noutățile în domeniu.

Am inventariat 7595 de unități lexicale din limbajul IT, dintre care 1165 sunt *împrumuturi* (relativ) recente, lexeme simple sau compuse și derivate la care se adaugă 738 compuse prin abreviere; 3822 sunt structuri calchiate – dintre care, 2645 sunt calcuri frazeologice, 611 – calcuri semantice, 300 – calcuri lexicale de structură și 266 – calcuri morfolexicale; în sfârșit traducerile propriu-zise reprezintă 1870 din totalul lexicului înregistrat de noi.

Înainte de întocmi lista termenilor pe care am analizat-o în paginile de mai sus, precizăm că am verificat definițiile informatice printr-o lungă și dificilă operație de punere în paralel a „intrărilor” din cel puțin 3 mari serii de lucrări de specialitate românești și dicționare de specialitate românești și dicționare de specialitate engleze. Numărul mare de unități lexicale pătrunse recent în limba română probează evoluția rapidă și dezvoltarea incredibilă a domeniului IT, dar – pe de altă parte – și dinamica extraordinară a limbii române.

Pentru cuvintele derivate și compuse, dar și pentru calcuri sau împrumuturi, am făcut trimiteri în primul rând la DEX, MDN, DCR, DOOM² și la cele două dicționare de specialitate în limba română, DC și DIT&C. Pentru traduceri, instrumentele lexicografice folosite ca referință au fost *Dicționar informatic trilingv englez-francez-român*¹⁵ și DC, iar pentru cuvintele de specialitate, împrumuturi sau calcuri în limba engleză, instrumentele lexicografice uzuale au fost masivul *Macmillan English Dictionary for advanced learners*¹⁶ și *A Dictionary of European Anglicisms: A Usage Dictionary of Anglicisms in Sixteen European Languages*¹⁷. Dat fiind faptul că nu am avut în vedere nivelul academic, adică cel mai elevat, al domeniului informaticii, ci nivelul de mijloc, din manualele școlare și de instrucțiuni, care vizează cunoștințe informatice de natură să facă parte din cultura generală a oricărui om instruit, în situația ideală a păstrării achizițiilor științifice din orice domeniu în orizontul cultural individual și, respectiv, menținerii unor termeni de specialitate în vocabularul comun, am recurs, după cum se poate ușor constata, la dicționarele relativ cunoscute, uzuale, în lumea utilizatorilor termenilor IT, dar și a tinerilor, în general.

De asemenea, DOOM² a constituit un prețios reper în ceea ce privește împrumuturile IT intrate în limba română, precum și ortografia și ortoepia acestora. După gradul de asimilare, dintre cele 305 de împrumuturi care aparțin limbajului informatic, existente în DOOM², 169 sunt termeni integral adaptați (fonetic, grafic, morfologic), cum ar fi: *alfanumeric, asamblare, baleiere, automatic, butonare, cibernetic, compilator, compact-disc*, etc. Alți 60 sunt cuvinte în curs de adaptare, nou introduse în dicționar (anglicisme sau americanisme), precum: *off-line/offline, zapa, xeroxa, surfing, software, site, server, seta, scana, scanare, replay, chat, copywriter, cybercafé, cyberspațiu, desktop, high-technology, high-fidelity, hacker, gadget* ș.a. În sfârșit, 69 de unități sunt, de asemenea, introduse recent în DOOM² (unele create pe teren autohton de la baze străine – franțuzești sau englezești): *decriptare, ejecta, devirusa, dezactiva, computeriza, computerizare, surfist, clic, cip, card, butona, bip* etc., iar 7 termeni sunt xenisme, reprezentând nume proprii și comune (abrevieri), între care: *CD, CD-player, CD-ROM, CD-writer sau BASIC*.

În ceea ce privește *Marele dicționar de neologisme (MDN)*, cei mai mulți termeni din limbajul informatic existenți în acest dicționar sunt consemnați cu etimon francez, în opoziție cu toate dicționarele de specialitate informatice, care prezintă terminologia IT ca o preluare a cuvintelor și expresiilor din engleza-americană. Astfel, în MDN, 2007, din 176 de intrări din sfera informatică, 130 de termeni sunt integral adaptați (fonetic, grafic, morfologic) precum: *adaptor, analizor, automatic, automatiza, calculator, cibernetic, compact-disc, compatibil, compilator* ș.a., iar 45 sunt anglicisme în curs de adaptare: *chip, chipcard, click, e-mail, fading / feding, floppy-disc, flow-chart / flău-cet, haker / hécăr, hácking / hécking* etc. Sub aspect etimologic, 84 de termeni din acest dicționar sunt prezentați ca provenind din limba franceză, 75 sunt englezești, 16 au dublă etimologie (dintre care 8 engleză-franceză, 2 germană-franceză: *program, programatic*, 5 latină-franceză: *spațiu, virus, analogic, a simula, vocabular*, 1 latină-italiană: *salt*, 1 germană-italiană: *tastatură*), iar unul este de origine germană (*fotocopiér*). Raportând aceste intrări la totalul de termeni inventariați de noi, considerăm că fondul terminologiei informatice românești de origine engleză reprezintă cca 90%.

Așadar, marea majoritate a lexicului informatic din limba română actuală provine din limba engleză. Situația se încadrează în fenomenul mai larg al împrumuturilor englezești în română de la sfârșitul secolului al XIX-lea, pe de o parte, precum și în influența covârșitoare pe care limba engleză a avut-o asupra limbii noastre, după Revoluția din 1989, în modernizarea generală a vocabularului și în formarea terminologiilor, în mai multe domenii

¹⁵ Cf. *Dicționar informatic trilingv englez-francez-român*, 1999.

¹⁶ *Macmillan English Dictionary for advanced learners*, 2002.

¹⁷ Manfred Görlach, 2005.

ale vieții culturale, social-politice și economice, ale lexicului de specialitate caracteristic mai multor domenii științifice, în mod special.

BIBLIOGRAFIE

*** *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX), 1998, ediția a II-a, București: Academia Română & Editura Univers Enciclopedic.

*** *Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, (DOOM²), 2005, București: Editura Univers Enciclopedic.

*** *Macmillan English Dictionary for advanced learners*, 2002, Oxford: Macmillan Publishers Ltd.

*** *Noul dicționar explicativ al limbii române*, (NODEX), 2002, București-Chișinău: Editura Litera Internațional.

*** *The Oxford Dictionary of New Words*, 1998, Oxford: University Press.

Constantinescu-Dobridor, Gh., 1980, *Mic dicționar de terminologie lingvistică*, București: Editura Albatros.

Görlach, Manfred, 2005, *A Dictionary of European Anglicisms: A Usage Dictionary of Anglicisms in Sixteen European Languages*, (DEA), Oxford: University Press.

IONESCU-CRUȚAN, Nicolae, 2005, *Dicționar de calculatoare* (DC), București: Editura NICULESCU.

Marinescu, Viorel (coord.), 1999, *Dicționar informatic trilingv englez-francez-român*, București: Editura ALL.

Mereable, Emanuel, 1996, *Dicționar de informatică și cibernetică englez-român*, București: Editura Oscar Print.

PFÄFFENBERGER, Bryan, WALL, David, 1998, *Dicționar de calculatoare și internet* (DCI), traducere de Nicolae Dorel Pora, București: Editura Teora.

Avram, Mioara, 1997², *Anglicismele în limba română*, București: Editura Academiei Române.

Bally, Charles, 1950, *Linguistique générale et linguistique française*, Berna.

Bârlea, Petre Gheorghe, Bârlea, Roxana-Magdalena, 2000, *Lexicul românesc de origine franceză*, Târgoviște: Editura Bibliotheca.

Bârlea, Petre Gheorghe, 2005, *Rolul traducerilor din latină în evoluția limbii române literare*, col. «Conferințele Academiei Române», ciclul «Limba română și relațiile ei cu istoria și cultura românilor», București: Editura Academiei Române.

Bârlea, Petre Gheorghe, 2009, *Limba română contemporană. Fonetică și fonologie. Ortografie, ortoepie și punctuație. Vocabular.*, București: Editura „Grai și Suflet-Cultura Națională”.

DEROY, Louis, 1956, *L'emprunt linguistique*, Liège: Presses de l'Université.

Hristea, Theodor, 1984¹, *Introducere în studiul frazeologiei*, în: „Sinteze de limba română”, București: Editura Albatros, pp. 134-160.

Hristea, Theodor, 1984², *Sinteze de limba română.*, ediția a II-a, București: Editura Didactică și Pedagogică, pp. 100-161.

Stanciu-Istrate, Maria, 2006, *Calcul lingvistic în limba română (cu specială referire la scrierile beletristice din secolul al XIX-lea)*, București: Editura Academiei Române.

StoichiȚoiu-Ichim, Adriana, 1986, „A functional Approach to the Study of Recent English Borrowings in Romanian”, în: *Analele Universității din București. Limba și literatura română*, vol. XXXV, București, pp. 84-92.

StoichiȚoiu-Ichim, Adriana, 1993, „Anglomania – o formă de snobism lingvistic”, în: *Comunicările Hyperion*, vol. 2, București: Editura Hyperion, pp. 270-280.

StoichiȚoiu-Ichim, Adriana, 1996¹, „Abrevierile în româna actuală: modă sau necesitate?”, în: *Comunicările Hyperion*, vol. 5, București: Editura Hyperion, pp. 203-210.

StoichiȚoiu-Ichim, Adriana, 2001¹, „Aspecte ale influenței engleze în româna actuală”, în: *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influente, creativitate*, București: Editura ALL, pp. 83-117.

Ștefan, Ion, 1963, *Calcul lingvistic.*, în: *Limba română*, XII, nr. 4, București, pp. 335-346.